

Samen Sturen - Interbestuurlijke Samenwerkingsagenda Energiesysteem

Een duurzaam, betaalbaar, rechtvaardig en betrouwbaar energiesysteem is onze stip op de horizon. Om daar te komen wordt er op het Bestuurlijk Overleg Klimaat & Energie (BO K&E) van 19 december 2024 een interbestuurlijke samenwerkingsagenda energiesysteem vastgesteld door het ministerie van Klimaat en Groene Groei (KGG), het Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO), de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), het Interprovinciaal Overleg (IPO) en de Unie van Waterschappen (UvW) [(hierna: 'partijen'). Netbeheer Nederland (NBNL) heeft een onmisbare rol in de uitvoering en verdere uitwerking van deze agenda. Zij onderschrijven de afspraken namens de netbeheerders.

Naar het energiesysteem van de toekomst

In 2050 moeten we een nieuw, klimaatneutraal energiesysteem hebben dat voor alle Nederlanders duurzaam, betaalbaar, rechtvaardig én betrouwbaar is, en daarmee ook veilig. Dit gaat niet vanzelf en de tijd dringt. Versterking van de gezamenlijke inzet van overheden, netbeheerders, bedrijven en burgers is nodig om ervoor te zorgen dat er tijdig duurzame energiebronnen beschikbaar zijn voor bedrijven om te verduurzamen, om de warmtetransitie te versnellen, door randvoorwaarden te regelen en de kosten te beheersen; door de ruimtelijke inpassing van de grote verbouwing van het elektriciteitsnet te regelen; door de veiligheid van het energiesysteem te borgen en door overbelasting van dit net zoveel mogelijk te voorkomen door er slim gebruik te van maken, en waar het past gebruik te maken van andere energiedragers en opslag en elektrificatie van mobiliteit. Bijvoorbeeld door kip-ei kwesties bij de uitrol van waterstof en groen gas te doorbreken.

Dit is slechts een greep uit de dilemma's en keuzes die de komende tijd aan de orde zijn. Om deze ingrijpende transitie succesvol verder te brengen, en vanuit de overtuiging dat het energiesysteem van de toekomst naast centrale ook in toenemende mate decentrale elementen kent, vraagt dit een gezamenlijk optreden van alle overheden, samen met de netbeheerders. Overheden en netbeheerders zijn onderling afhankelijk van elkaar. Daarom willen wij, vanuit deze wederzijdse afhankelijkheid, maar met verschillende verantwoordelijkheden en rollen, samenwerken op basis van gelijkwaardigheid. Dit doen wij op basis van een gezamenlijke visie, een langetermijnperspectief en deze voortschrijdende samenwerkingsagenda.

Meer samenhang in keuzes energiesysteem

We werken samen aan de energietransitie, en met succes. Dankzij de inspanning van overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijven hebben we al veel bereikt. Om dit ook in de toekomst voort te zetten moeten we als overheden meer samenhang aanbrengen in de keuzes die we maken. Werken vanuit het gezamenlijke lange termijnperspectief, in de wetenschap dat niet alles te voorspellen is. We zetten alles op alles in de uitvoering. Om dat te bereiken bouwen we voort op het goede wat er ligt, en verkennen we waar nodig nieuwe wegen. Zo blijven we ons aanpassen aan de behoefte van de transitie, nu en in de toekomst. Deze samenwerkingsagenda biedt niet het antwoord op alle vragen, maar draagt bij aan het verbeteren van de interbestuurlijke samenwerking. Daarvoor willen we in elk geval werken aan de volgende verbeterpunten:

- **We zetten in op een gezamenlijke en lerende omgeving.** Daarbij erkennen we dat zowel formele sturing als informeel draagvlak essentieel zijn om het energiesysteem vorm te geven. Dit vraagt van ons allemaal een focus op samenwerking, het leren binnen en van de transitie, en voortdurend aandacht voor de uitvoering en de sociaal-maatschappelijke context waarin deze plaatsvindt.
- **We zetten in op eenduidige afspraken per energievisie over de inzet van energiedragers** (wat-voor-wie-wanneer). Dit gebeurt enerzijds vanuit het lokale en regionale perspectief over wat er nodig is en welke (on)mogelijkheden er zijn, en anderzijds vanuit de landelijke kaders voortvloeiend uit het Nationaal Plan Energiesysteem (NPE) en het Programma Energiehoofdstructuur (PEH). Er zal daarbij sprake zijn van wisselwerking en confrontatie van landelijke en provinciale visies waar beide mee worden verrijkt, en we samen voor de opgave kunnen gaan staan. We proberen netcongestie bij oplossingen zo veel mogelijk te verminderen.
- **We vertalen die afspraken naar concrete uitvoeringsprogramma's** (waaronder de warmteprogramma's).
- **We sturen op de uitvoering en voortgang.** We organiseren ons zo dat we beter kunnen doorpakken op knelpunten en sneller escaleren als dat nodig is om de doelen te halen. We maken afspraken over monitoring, leren en het meer systematisch ophalen van feedback tussen uitvoering en beleid.

- **We zetten het NPE, het PEH, het (p)MIEK, de energievisies en warmteprogramma's** centraal als ordenend principe voor het energiesysteem. De overheden zijn volgens de principes van het Huis van Thorbecke verantwoordelijk voor deze producten en het maken van keuzes over verdeling van schaarste. Energyboards en RES-regio's hebben als hulpstructuren een onmisbare rol om een en ander 'werkend' te krijgen vanuit de kennis en behoefte uit de praktijk.
- **We versterken de verbinding tussen de domeinen energie en ruimte.** De ruimtevraag van energie is groot en dit vergt een betere inbedding in het ruimtelijk beleid en de ruimtelijke governance.
- **We werken toe naar minder overlegdrukke en een effectieve governance en organisatie** passend bij deze fase van de transitie. Meer gericht op samenhang, accommoderen van keuzes en verdelen van schaarste, doorpakken bij belemmeringen en leren. Daarom passen wij onze overlegstructuur aan en richten wij een nieuw Nationaal programma Energiesysteem in.

Een uitnodiging om mee te doen

Dit is een agenda van de overheden, in samenwerking met de netbeheerders. We zien dat het nodig is om samen op te trekken en dat partijen dit van ons verwachten. Tegelijkertijd is duidelijk dat de energietransitie de inzet van veel meer partijen vergt. Van bedrijven, burgers en maatschappelijke organisaties. Met deze samenwerkingsagenda zetten we een volgende stap in de versterking van de interbestuurlijke samenwerking, maar het is ook een uitnodiging om mee te doen. De samenwerkingsagenda zet de hoofdlijnen neer van de beweging die we willen maken, en we nodigen partijen graag uit om mee te denken en aan te sluiten bij de uitwerking.

De samenwerkingsagenda schetst belangrijke hoofdlijnen en vraagt in 2025 om verdere concretisering en uitwerking. We gaan hier direct mee aan de slag. Waar nodig maken we in juni en/of december 2025, met goedkeuring vanuit provincies, waterschappen en gemeenten, bestuurlijke afspraken over de uitwerking van een aantal afspraken. Onderdeel daarvan zijn ook een capaciteits- en middelenparagraaf, zodat ook de haalbaarheid en uitvoerbaarheid geborgd is. De lopende uitvoeringsprogramma's gaan door en tegelijkertijd worden de voorbereidingen voor een nieuw nationaal programma gestart. We realiseren ons dat de gesprekken rondom de voorjaarsnota en de uitvoeringsmiddelen voor decentrale overheden invloed kunnen hebben op de uitvoering van deze afspraken.

Leeswijzer van de samenwerkingsagenda

Dit document start met afspraken over het duidelijker in beeld brengen van de gezamenlijke opgave en het doorlopend monitoren daarvan (afpraak 1 en 2). Vervolgens gaan we door met afspraken over de aansluiting tussen integrale beleidsproducten en planvorming op verschillende schaalniveaus (afpraak 3 en 4). Hierna gaan we in op een aantal verbeteringen in de wijze waarop de samenwerking en besluitvorming organiseren (afpraak 5, 6, 7, 8). Tot slot bespreken we op hoofdlijnen hoe we deze samenwerkingsagenda gaan realiseren (afpraak 9), en sluiten we af met een planning.

Meer duidelijkheid over de gezamenlijke opgave

Afspraak 1: De gezamenlijke opgave en doelen worden doorlopend in beeld gebracht.

- Het NPE heeft in 2023 een langetermijnvisie op het energiesysteem geformuleerd met richtinggevende keuzes die de basis leggen voor de ontwikkeling van een volledig duurzaam en geïntegreerd energiesysteem. Dit is een product van de Rijksoverheid en kent dus geen gezamenlijke verantwoordelijkheid met de andere overheden. Omdat we zien dat er meer nodig is dan een NPE om als overheden gezamenlijk aan deze opgave te werken gaan we hiermee aan de slag. Met name wat betreft de wisselwerking tussen het nationale en decentrale energiesysteem.
- Om een goed beeld te krijgen van hoe het NPE vertaald kan worden naar het decentrale niveau maken we in het eerste halfjaar van 2025 samen een 'foto' van de opgave, bijbehorende doelstellingen en huidige status. Hierbij kijken we primair naar de vier ketens uit het NPE, de vier sectoren en de ruimtevraag op zowel nationaal, provinciaal, regionaal, gemeentelijk als waterschapsniveau, met bijzondere aandacht voor de elektriciteits- en warmteketen. We sluiten hiervoor aan bij lopende trajecten. Daarnaast gaan we hier als overheden over in gesprek. Deze doorwerking kan er bijvoorbeeld als volgt uit zien:
 - Voor de elektriciteitsketen werken de provincie, regio en gemeenten samen aan het realiseren van duurzame opwekking op land en het uitbreiden van de elektriciteitsinfrastructuur om ook regionaal vraag en aanbod in balans te brengen. Samen vormen deze de primaire bronnen van duurzame elektriciteit.
 - De warmtetransitie in de gebouwde omgeving vindt plaats onder regie van de gemeente. Voor de warmteketen en gebouwde omgeving betekent dit twee transitiepaden: het transitiepad met collectieve warmte en het transitiepad met (hybride of full-electric) warmtepompen. Hybride warmtepompen op aardgas kan in bepaalde wijken als tussenoplossing worden ingezet, de eindoplossing is dan collectieve warmte, een full-electric warmtepomp of in uitzonderlijke gevallen een hybride warmtepomp op klimaatneutraal gas. Een collectief warmtesysteem kan gemeenteoverschrijdend zijn. Denk hierbij aan bovengemeentelijke warmtenetten rond grote steden of regionale warmtetransportnetten als WarmtelinQ.
- KGG en VRO maken in samenwerking met de decentrale overheden in deze foto expliciet wat de (kwantitatieve) opgave nationaal en per provincie (opwek, vraagreductie, afname, etc.) is en/of toetsen achteraf of provinciale energievisies gezamenlijk tot nationale doelstellingen 'optellen'. Waar nodig betrekken we ook andere Rijksdepartementen. Daarmee openen we het gesprek – het is niet zo dat de getallen in het NPE ook direct de streefdoelen zijn in precies dezelfde samenstelling als in het NPE. We gaan deze doorvertalen naar de uitvoering op decentraal niveau.
- We constateren dat er behoefte is aan meer duidelijkheid en keuzes over welke energiedrager waarvoor gebruikt kan en gaat worden. KGG en VRO vertalen de vier energieketens uit het NPE daarom naar provinciale beelden die op hoofdlijnen duidelijk maken of, waar, wanneer en met hoeveel bepaalde energiedragers beschikbaar komen. We bezien dit in wisselwerking met de energievisies en in gesprek met betrokken partijen. We onderkennen hierbij dat in een transitie niet alles maakbaar is en dat de uitwerking van deze transitieroutes in de praktijk afhankelijk is van de regionale context en ontwikkelingen op nationaal en mondiaal niveau.
- Doel is deze foto gezamenlijk te onderschrijven als start van het gesprek. Zo ontstaat een nieuw gezamenlijk én inhoudelijk vertrekpunt voor de nadere invulling van onderstaande afspraken.

Afspraak 2: De databehoeftte en de voortgang op de opgave wordt doorlopend gemonitord.

- Momenteel worden er op diverse plekken onderdelen van het energiesysteem gemonitord. In 2024 is de eerste Monitor Energiesysteem van KGG uitgekomen, met als doel de voortgang van het energiesysteem, zoals beschreven in het NPE, inzichtelijk te maken. Aanvullend hierop willen we de decentrale inspanningen voor het energiesysteem monitoren, om zo een beter beeld te krijgen van de voortgang op de gezamenlijke opgave. We monitoren de voortgang om een gezamenlijk vertrekpunt te creëren voor het gesprek en bijsturing waar nodig.
- Samen met partijen als het PBL en RVO ontwikkelen we een werkwijze waarin we de voortgang op de verschillende schaalniveaus doorlopend en volledig in beeld houden. Zo kunnen we als overheden betere keuzes maken en tijdig bijsturen.
- Dit doen we vanuit een transitieperspectief. Dat wil zeggen dat we erkennen dat we sturen op een continu bewegend doel en dat de dingen die we kunnen en/of willen monitoren door de tijd heen zullen veranderen. We monitoren de transitie dus met het oog op adaptiviteit.

- We spreken af dat partijen verantwoordelijk zijn voor het verzamelen, beheren én delen van hun eigen aangeleverde data. Uitwisseling van kwalitatieve en kwantitatieve data is voor het bepalen van de gezamenlijke opgave en de monitoring hiervan essentieel. Er lopen op dit moment veel verschillende initiatieven die hieraan bijdragen. Halverwege 2025 hebben we dit bij elkaar gebracht in één routekaart met initiatieven en projecten. Het doel van de routekaart is te komen tot een monitoringssystematiek die ervoor zorgt dat we de voortgang ten opzichte van de foto constant en betrouwbaar in beeld hebben en houden.
- We maken hiertoe afspraken over de volgende zaken:
 - een aantal heldere indicatoren op basis waarvan, samen met geaggregeerde decentrale data, de voortgang van de energietransitie gemonitord kan worden;
 - hoe we toewerken naar meer eenduidigheid en optelbaarheid van data, door te focussen op een gedeelde taal en een gedeeld platform voor data-uitwisseling;
 - wie waarover, wanneer, in welke vorm en op welke plek data aanlevert voor analyses en het maken van keuzes op én boven gemeentelijk, regionaal en provinciaal niveau.

Meer regie op keuzes in de planvorming

Afspraak 3: Samenhangende keuzes door betere afstemming van de plannen en producten

- De totale opgave voor het energiesysteem vereist dat we als overheden actief en passend keuzes maken en deze goed met elkaar afstemmen. Komende 2-3 jaar werken we toe naar samenhangende keuzes tot 2035, gebaseerd op de ontwerpprincipes van het NPE én de behoeften/vraag vanuit de provinciale energievisies, met een doorkijk naar 2050. Daartoe is het van belang om te kijken welke keuzes waar moeten worden gemaakt en wat ervoor nodig is om hiertoe te kunnen komen.
- In de te maken afwegingen voor het energiesysteem kijken we steeds integraal naar alle vraagsectoren en alle energieketens in samenhang met ruimte (andere ruimtevragers en –restricties in gebieden).
- Uiteindelijk resulteert dit in meer duidelijkheid over wat (welke energiedrager) waar komt en wanneer. We geven rekenschap van de (on)mogelijkheden van het inzetten van energiedragers voor ieder gebied. Dit biedt burgers en bedrijven meer investeringszekerheid en handelingsperspectief. We zijn ons ervan bewust dat dit beeld niet statisch is. Daarom zullen we ook dit periodiek herijken. Daarnaast vormt deze programmering een belangrijke basis voor de uitvoering. Het nMIEK en het pMIEK geven daar direct uiting aan en vormen daarmee een essentieel onderdeel van het maken van integrale keuzes.
- Provincies stellen, in samenwerking met in ieder geval netbeheerders en gemeenten, elke twee jaar een provinciaal MIEK op. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de pMIEK-handleiding, die wordt vastgesteld in het BO K&E. Alle partijen spannen zich in om de projecten met prioriteit te realiseren, in lijn met hun eigen verantwoordelijkheid in het proces.
- Keuzes voor het energiesysteem worden uitgewerkt in (beleids)producten waarover de daarvoor verantwoordelijke overheid een (democratisch gelegitimeerd) besluit neemt. Ruimtelijke borging van keuzes vindt plaats m.b.v. de daarvoor bedoelde instrumenten onder de Omgevingswet. Daarnaast vindt borging van onder andere het (p)MIEK plaats in de investeringsplannen van de netbeheerders. Bevoegde gezagen geven de ruimtelijke inpassing van de pMIEK-projecten prioriteit bij de inpassing van hun energieprojecten.
- Veel samenhangende keuzes zijn niet vooraf te maken, maar dienen zich als vraagstuk gaandeweg aan. In die gevallen zijn de betreffende lokale, provinciale en nationale gremia aan zet om afwegingen te maken. Altijd in afstemming met de betrokken partijen. Afspraak 8 gaat hier verder op in.
- Op dit moment zijn er diverse plannen en producten op verschillende schaalniveaus waar samenhangende keuzes worden gemaakt. We willen deze beter op elkaar afstemmen zodat ze elkaar kunnen versterken. Dat vraagt om heldere keuzes op elk schaalniveau. Op hoofdlijnen betreft dit:
 - *Rijksoverheid*: nationale kaders t.a.v. de beschikbaarheid van energiedragers (elektriciteit, warmte, waterstof en groen gas), de toedeling daarvan aan sectoren (industrie, mobiliteit, gebouwde omgeving, land- en glastuinbouw) en de daarvoor benodigde (hoofd-)energie infrastructuur en ruimte. Toewerken naar een concrete, landelijke programmering die medeoverheden houvast en handelingsperspectief geeft; daarnaast zorgen voor de juiste randvoorwaarden (wet- en regelgeving, kostenverdeling en financiering enzovoort). Onderlinge afstemming met verschillende ministeries ten behoeve van een eenduidige uitvoering.
 - *Provincies*: Gemeente/regio-overstijgende keuzes voor het provinciale energiesysteem op basis van een energievisie, uitgewerkt in een programmering van energiedragers naar aanleiding van het NPE en de daarvoor benodigde energie infrastructuur; de hiervoor benodigde ruimte onderdeel maken van de totale ruimtelijke afweging (confrontatie met andere ruimteclaims en -restricties). Daarnaast, conform Stimuleringsprogramma, aanjagen en prioriteren van energyhubs.
 - *Gemeenten*: Bepalen van het toekomstige warmteconcept voor wijken en buurten en de (buurt)volgorde waarin dat wordt gerealiseerd. Naast de beoogde warmteoplossing rekening houden met de impact van elektrisch vervoer en zonnepanelen op het lokale elektriciteitsnet en benodigde ruimte voor uitbreiding daarvan; daarbij interactie en ondersteuning bieden aan lokale bedrijventerreinen voor het inzetten van energyhubs. Gemeenten zijn daarnaast vaak verantwoordelijk voor de gebiedsgerichte aanpakken voor bijvoorbeeld woningbouw, bedrijfslocaties en klimaatadaptatie.
 - *Waterschappen*: verbinden van de opgave van het watersysteem aan het energiesysteem en leveren met hun klimaat- en energievisies/programma's een actieve bijdrage aan de ontwikkeling van het meer decentrale energiesysteem door inzet van assets en terreinen voor opwek en opslag van duurzame energie, multifunctioneel ruimtegebruik en ontwikkeling van energyhubs, bijv. rondom rioolwaterzuiveringen.

- *Regionaal samenwerkende gemeenten*: bereiden bovengemeentelijke keuzes voor het decentrale energiesysteem voor en stemmen deze onderling en met de provincie af. De benodigde besluiten worden voorgelegd aan het juiste bevoegd gezag (volgens het Huis van Thorbecke).
- *Netbeheerders*: zijn geen overheid en maken dus geen politiek-maatschappelijke keuzes, maar leveren een fundamentele bijdrage door hun kennis, scenario's en data in te brengen in de beleidsvoorbereiding. Daarnaast bieden zij inzicht in benodigde ruimte voor energie infrastructuur en borgen zij de benodigde energie infrastructuur op basis van gemaakte keuzes (onder meer uit Energievisies, pMIEK en nMIEK) in hun investerings- en uitvoeringsplannen.
- Kijkend naar alle te maken keuzes, maken we in de eerste helft van 2025 een overzicht van alle huidige bijbehorende (beleids)producten die er momenteel per bestuurslaag zijn, inclusief handreikingen. Een aanzet daarvoor is opgenomen als bijlage. Om vervolgens te bepalen:
 - welke doorontwikkeling is nodig van de huidige producten (en wat zijn minimale vereisten);
 - welke nieuwe producten zijn er eventueel nodig en welke producten zijn niet langer nodig;
 - wat is de samenhang tussen de producten en wat is het samenhangende ritme waarin deze producten worden opgesteld
 - in welke gremia en samenwerkingsprocessen, met welke partijen, komen producten tot stand;
 - hoe vindt besluitvorming per product plaats;
 - hoe worden besluiten geborgd in ruimtelijke instrumenten en investeringsplannen.

Afspraak 4: De verbinding tussen het ruimtelijk domein en het energiedomein wordt versterkt

- Energie en bijbehorende infrastructuur is voorwaardelijk voor stedelijke en economische ontwikkeling. Het energievraagstuk is geen sluitstuk, maar wordt vanaf de start van een initiatief of gebiedsontwikkeling meegenomen.
- Het Rijk werkt aan een wetsvoorstel dat de mogelijkheden vergroot voor decentrale overheden om te sturen op de samenhang tussen ruimtelijk-economische ontwikkelingen en de energie infrastructuur, als integraal onderdeel van de ruimtelijke ordening.
- Bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt aan de voorkant stilgestaan bij wat de nieuwe energievraag is die het plan meebrengt en wat de gevolgen van het plan zijn voor de benutting en ontwikkeling van de regionale energie-infrastructuur, zodat dit meegewogen kan worden in de besluitvorming.
- Overheden en netbeheerders stemmen cyclisch de regionale ontwikkelambities af met de scenario's die de basis vormen voor investeringsplannen tussen overheden en netbeheerders en maken aan de hand daarvan de ruimtelijke vertaling in het PEH op nationaal niveau en nader te bepalen producten op provinciaal niveau. Daarmee komt concreter zicht op ontwikkelambities en de impact op het energiesysteem tussen overheden en netbeheerders, en zijn we beter in staat te anticiperen, programmeren en prioriteren via o.a. nMIEK en pMIEK.
- We verkennen de gewenste rolverdeling en ruimtelijke inzet voor specifieke onderdelen van het energiesysteem zoals batterijen, SMR's en warmtenetten. Hiertoe brengen we in kaart welke ondersteuning/kennis daarvoor nodig is en welke ruimtelijke principes daarbij behulpzaam zijn.
- Met ontwerpend onderzoek (via Programma MooiNL) brengen we komende periode verder in beeld wat de ruimtelijke kansen, uitdagingen en consequenties zijn van het toekomstig regionale energiesysteem. Ook brengen we de ruimtevraag van regionale energie infrastructuur en energieprojecten systematisch in beeld. We doen dit in een gezamenlijk proces op basis van de Energievisies en in verbinding met andere opgaven.
- We brengen de continue wisselwerking tussen plannen voor het energiesysteem en ruimtelijke plannen per bestuurslaag verder op gang. Dit vraagt om een investering in onderlinge afstemming. In de Omgevingsvisie (NOVI, POVI, GOVI) worden integrale afwegingen en strategische ruimtelijke keuzes voor de toekomst gemaakt. Voor waterschappen geldt dit voor de BOVI. Dit biedt het kader voor gebiedsgerichte uitwerking met NOVEX-provincies en in NOVEX-gebieden.

Meer samenhang in de sturing en ondersteuning

Afspraak 5: Meer samenhang in sturing via het bestuurlijk overleg Klimaat & Energie

- De coördinatie en afstemming over de ontwikkeling van het energiesysteem op nationaal niveau vindt plaats in het BO K&E. Het BO K&E is een breed overleg over de hele agenda van de energietransitie voor de overheden. Deelnemers zijn de drie koepels (IPO, UvW, VNG) en de relevante departementen (KGG, IenW, en VRO). NBNL sluit waar relevant aan vanuit zijn uitvoerende rol. Indien nodig wordt op basis van het BO K&E vaststelling van afspraken of voorgenomen besluitvorming voorzien in de Ministerraad.
- We zien een grote overlegdruk op nationaal niveau, en daarom reduceren we in 2025 het grote aantal (voor)overleggen en versterken van de brede strategische agenda van het BO K&E. De voorbereiding van het BO K&E vindt plaats in het interbestuurlijk directeurenoverleg en het interbestuurlijk managementoverleg energiesysteem.
- Een paar keer per jaar (naar behoefte) komt een informeel DG-bestuurdersoverleg, het energiesysteemberaad, bij elkaar in de samenstelling van het huidige kwartiermakersberaad (KGG, VRO, IPO, VNG, UvW, NBNL). Dit overleg is bedoeld om de voortgang van de samenwerkingsagenda te bespreken, eventuele knelpunten in dat kader aan te pakken, en complexe en/of gevoelige strategische agendapunten voor het BO K&E voor te bereiden. Input voor het energiesysteemberaad komt zowel van het nationale als het decentrale niveau. De verantwoordelijkheid voor de organisatie beleggen we bij het ministerie van KGG, mede namens de andere opdrachtgevers.

Afspraak 6: We expliciteren de rol van RES-regio's en Energyboards

Zoals hiervoor ook beschreven vergt deze fase van de energietransitie een meer samenhangende aanpak van het energiesysteem en nieuwe vormen van samenwerking. We zien dat deze in de praktijk ook al vorm krijgen. Voorbeelden daarvan zijn:

- We hebben toegewerkt naar interbestuurlijke samenwerking provinciaal schaalniveau via de Energyboards. Er zijn verschillen tussen Energyboards in samenstelling en werkwijze.
- Veel RES-regio's houden zich bezig met het gehele energiesysteem vanuit decentraal perspectief. Zij proberen daarbij uitvoeringspartijen rond concrete initiatieven en uitvoeringsprojecten te organiseren. Zij missen daarbij wel landelijke kaders en randvoorwaarden.
- Op lokaal niveau is veel in beweging rond lokale energiegemeenschappen, energie-balanswijken en initiatieven om energie te delen. Ook hier missen landelijke kaders en randvoorwaarden.
- We zien de totstandkoming van warmteclusters en warmteprogramma's, maar nog niet altijd een vanzelfsprekende manier hoe deze op gebiedsniveau worden uitgevoerd en, waar dat nodig is, hoe de afstemming plaatsvindt op bovenregionaal en/of nationaal niveau.

Kortom: we zien veel herkenbare bewegingen die behulpzaam zijn in deze fase van de energietransitie. Tegelijkertijd is er behoefte om rollen te expliciteren en de landelijke en decentrale governance beter in elkaar te laten grijpen. Hierdoor wordt het landelijke niveau nog beter gevoed door de uitvoeringspraktijk en het decentrale niveau optimaal ondersteund en gefaciliteerd in de uitvoering.

In afspraak 3 is de beoogde wisselwerking tussen NPE, PEH, MIEK, energieviesies, pMIEK en warmteprogramma's neergezet. De verantwoordelijkheid en de besluitvorming voor die producten ligt bij de overheden conform het Huis van Thorbecke. We weten tegelijkertijd dat er meer nodig is om tot goede en gedragen resultaten te komen. De Energyboards en de regio's zijn hulpstructuren die hierbij onmisbaar zijn. Zij zorgen onder meer voor inbreng vanuit gemeenten en kennis vanuit de lokale praktijk. Ook zijn deze hulpstructuren onmisbaar voor feedbackloops tussen beleid en uitvoering en het organiseren van (informele) samenwerking tussen alle partijen.

We constateren dat we een nadere verduidelijking nodig hebben van de rollen en verantwoordelijkheden van de Energyboard en de regio én de wijze waarop ze zijn verbonden met de landelijke governance. Dit zal komend half jaar verder vorm krijgen volgens een iteratief proces waarbij de volgende uitgangspunten centraal staan:

- De Energieviesies worden door provincies vastgesteld, maar het is nadrukkelijk een visie van alle betrokken partijen in de provincie. De betrokkenheid en het mede-eigenaarschap van gemeenten en waterschappen moet daarom goed

geborgd zijn. Een energievisie is nadrukkelijk een visie en moet uitgewerkt worden tot uitvoeringsprogramma en in projecten, al dan niet op gebiedsniveau. We verwachten dat de regio een rol krijgt in de gezamenlijke (gebiedsgerichte) uitvoering.

- De RES-samenwerking heeft zijn waarde bewezen en blijft in stand (tenzij de lokale partners anders besluiten). We laten expliciet ruimte voor de precieze invulling van het regionale schaalniveau omdat dit sterk afhankelijk is van de behoeften, cultuur, opgaven en context van een gebied. Het is bijvoorbeeld ook een optie dat sommige RES en energyboards samengaan. Deze beweging zien we al terug in de praktijk. De keuze voor een vorm is altijd in overeenstemming met provincies, regio's en gemeenten.
- De huidige RES-opdracht (RES-bod 2030) blijft onverkort overeind. Inzet is om de bestaande samenwerking te verbreden naar het gehele energiesysteem. Met een beoogde rol om inbreng te organiseren voor energieviesies (zodat deze lokaal verankerd zijn) en de lokale uitvoering te faciliteren. De bestaande samenwerking wordt dus voortgezet maar krijgt ook een nieuwe impuls: de doorontwikkeling van RES-regio naar Energieregio.
- Ook op provinciaal niveau is afstemming en samenwerking nodig. De Energyboards hebben zich bewezen als nieuwe hulpstructuur op dit schaalniveau. Er is doorontwikkeling nodig, maar ook meer duidelijkheid over de rol van energyboards versus regio's en borging dat de benodigde slagkracht van Energyboards behouden blijft. Inzet is dat energyboards gaan over het voorbereiden van besluitvorming over samenhangende keuzes in het energiesysteem op provinciaal schaalniveau. Het gaat dan zowel om energieketens, sectoren als ruimtelijk beleid.

We spreken af dat we in het eerste half jaar van 2025 de volgende zaken nader uitwerken onder de verantwoordelijkheid van de kwartiermaker van de samenwerkingsagenda.

- Voor zowel de Energyboard als de energieregio werken we verder uit wat de gewenste rol, samenstelling, scope en opdracht is van deze hulpstructuren.
- Ook werken we de onderlinge verhouding tussen de Energyboard en de energieregio nader uit.
- We werken uit wat de rol en toegevoegde waarde is van de Energyboards en de regio's ten aanzien van de productvorming en de wisselwerking tussen producten (zoals NPE, Energieviesies, warmteprogramma's etc.)
- Ten slotte expliciteren we de relatie met de landelijke ondersteuning (Lees: NP ES).

Om dit goed te kunnen doen worden de volgende partijen actief betrokken:

- 5-10 Energyboards en regio's
- Nationale ondersteuningsprogramma's (NP RES, NPLW en SP IPE)

Afspraak 7: Knelpunten in de (uitvoerings)praktijk worden sneller gesignaleerd en opgelost

- Er zijn nu en in de toekomst diverse knelpunten uit de (uitvoerings)praktijk die moeten worden opgelost om de opgave te behalen. Op dit moment zien we dat sommige knelpunten onvoldoende adequaat worden gesignaleerd en opgeschaald, waardoor de voortgang in het gedrang komt.
- In 2025 formuleren we een overzicht van knelpunten uit de uitvoeringspraktijk en werken we samen aan het doorbreken ervan. Om hier een begin mee te maken hebben we zowel ambtelijk als bestuurlijk decentraal opgehaald wat belangrijke knelpunten zijn die opgepakt moeten worden. Daarnaast is gebruik gemaakt van bestaande monitoring. De volgende niet uitputtende lijst vormt het vertrekpunt voor de verdere uitwerking:
 - realisatie van grootschalige energie-infrastructuurprojecten, zoals lange doorlooptijden vergunningen en procedures, beperkte stikstofruimte en afnemend draagvlak bij omwonenden;
 - betere borging belang energietransitie in Europese wet- en regelgeving;
 - uitblijven keuzes voor warmteoplossingen op wijkniveau en onduidelijkheid over de toekomst van warmtenetten;
 - zorgdragen voor een handelingsperspectief voor de regionale industrie;
 - betere balans in vraag en aanbod van energie en het daarvoor benodigde beleid;
 - meer ruimte en benodigde aanpassing in wet- en regelgeving en instrumentarium voor Energyhubs;
 - tekort aan arbeid om visies en plannen om te zetten in realisatie in de verschillende sectoren en ketens.
- Naast meer inhoudelijke knelpunten kan het voorkomen dat we er als overheden onderling niet uitkomen of dat we vinden dat partijen hun afspraken niet nakomen: op een specifiek niveau of juist tussen de niveaus in. Dit is evenzeer een knelpunt, maar van een andere orde. Voor dit type knelpunten wordt in eerste instantie het NP ES benaderd voor objectivering en bemiddeling. Wanneer partijen er dan niet uitkomen wordt het knelpunt geëscaleerd naar het Energiesysteemberaad of het BO K&E.

- Het nieuw op te richten nationaal programma energiesysteem (afpraak 8) signaleert en agendaert acute en/of hardnekkige knelpunten waar doorbraak op noodzakelijk is om de gestelde doelen te halen. Hiertoe ontwikkelen we in het voorjaar van 2025 een menukaart met opties voor een aanpak, zoals het organiseren van een versnellingskamer of de inzet van een expertpoule.
- Hiervoor worden o.a. eigen professionele ervaring en netwerk, de monitoringsaanpak (afpraak 2) en andere programma's en organisaties die werken aan de ontwikkeling van het energiesysteem benut. Daarnaast wordt jaarlijks een uitvraag gedaan bij partijen waaruit we de belangrijkste en meest urgente knelpunten selecteren die aangepakt moeten worden, en bedenken indien nodig hoe we hierop kunnen versnellen.

Afspraak 8: De uitvoering wordt ondersteund door een Nationaal Programma Energiesysteem

- Na het sluiten van het Klimaatakkoord in 2019 zijn diverse interbestuurlijke samenwerkings- en ondersteuningsconstructies, zoals nationale programma's, ingericht om afspraken verder uit te werken, de uitvoering in gang te zetten en uiteindelijk om doelstellingen te halen (Denk aan: NP RES, PAW, ECW NPLW, SP IPE, OER, LAN etc.). In al deze programma's is hard en goed gewerkt aan opgaven die betrekking hebben op ons energiesysteem. Daarbij is er ontzettend veel geleerd over het samenwerken in transitietijd, de stap naar uitvoering zetten, het maken van bruikbare producten en de omgang met onzekerheid en knelpunten.
- We constateren dat de nationale ondersteuningsprogramma's en structuren allemaal bezig zijn met een onderdeel van het energiesysteem, maar wel een verschillende focus, doelgroep, werkwijze en sturingsfilosofie kennen (die waardevol was en is). Tegelijkertijd is voor veel partijen niet altijd duidelijk hoe deze programma's en structuren zich tot elkaar en tot de uitvoeringspartijen verhouden. We zien dat deze fase van de energietransitie vraagt om meer samenhang in de uitvoering van de opgave.
- De interbestuurlijke samenwerkingspartners op nationaal niveau hebben de behoefte geuit om de ontwikkeling van het toekomstig energiesysteem nog meer in samenhang te gaan ondersteunen. Zowel op nationaal als op decentraal niveau. Dit vraagt een doorontwikkeling van de huidige ondersteuningsstructuren.
- Het doel is om vanaf 1 januari 2026 de interbestuurlijke ontwikkeling van het energiesysteem via een Nationaal Programma Energiesysteem (NP ES) te ondersteunen. Het NP ES wordt opgericht als hét orgaan dat op landelijk niveau ondersteunt, leert en monitort ten dienste van het integrale energiesysteem. Het programma zet zich in voor een soepele wisselwerking tussen het centrale en het decentrale energiesysteem en de partijen die daarin actief zijn, en ondersteunt de uitvoering.
- Hiertoe wordt in januari 2025 door de KGG/DG K&E, namens de partijen een opdracht bij een projectleider voor de ontwikkeling van het ontwikkeling NP ES op basis van de opdrachtbeschrijving die door het BO K&E op 19-12-2025 is geaccordeerd (bijlage 2). De projectleider krijgt als opdracht om binnen een half jaar te komen met een uitgewerkt programma- en transitieplan voor het NP ES (zie bijlage voor de volledige opdrachtomschrijving), en valt onder de verantwoordelijkheid van de kwartiermaker van de samenwerkingsagenda (afpraak 9).
- We werken via een groei-model aan de ontwikkeling van het NP ES. De projectleider start de ontwikkeling van het NP ES met de intentie om de drie interbestuurlijke programma's samen te brengen die nu al een grote en waardevolle bijdragen leveren aan de ontwikkeling van het energiesysteem, te weten: NP RES, NP LW en SP IPE. Vanuit de opgaven, zoals geformuleerd in de samenwerkingsagenda, worden deze bestaande programma's bekeken. De projectleider heeft daarbij expliciet oog voor de huidige focus, werkwijze, krachten en meerwaarde die deze programma's hebben. Om vanuit daar de krachten te bundelen en te expliciteren welke vernieuwing er aanvullend nodig is.
- Daarnaast onderzoekt de projectleider potentiële samenwerking en sturing op samenhang van het NP ES met andere programma's en organisaties zoals Ondersteuningsprogramma voor Energyhubs, Programma Verduurzaming Bedrijventerreinen, Ondersteuningsprogramma Klimaatneutraliteit, LAN, MIEK, VAWOZ, OER, NPVI en NAL. Ook wordt gekeken naar samenwerking met de ondersteuning die wordt geboden via de decentrale koepels en maatschappelijk organisaties.
- Aanvullend wordt bekeken hoe de activiteiten van het NP ES en RVO elkaar kunnen aanvullen en versterken om de uitvoeringskracht te vergroten
- De huidige opdracht aan NP RES, NPLW en SP IPE blijft in werking, evenals de ondersteuning van decentrale overheden op het integraal programmeren van het energiesysteem, de RES-regio's voor de 2030-plannen en de gemeenten voor de warmteplannen, die zij bieden. Uiteraard kunnen de opdrachtgevers in samenspraak met de kwartiermaker wel met een alternatief voorstel komen mocht dat wenselijk zijn.

- Als overheden hechten we waarde aan goed opdrachtgeverschap. Dit wordt samen de projectleider verder vormgegeven. Het opdrachtgeverschap van NP ES wordt in eerste instantie gevormd door de partijen die ook nu het opdrachtgever zijn voor NPRES, SP IPE en NPLW. Daarom voegen we dit opdrachtgeverschap in 2025 al samen.
- Taken van het NP ES zijn onder meer:
 - de huidige taken van NP RES, NPLW en SP IPE; (bekeken vanuit het perspectief van de samenwerkingsagenda)
 - de ondersteuning van gemeenten, regio's, waterschappen, provincies en het rijk in hun eigen rollen en taken binnen het energiesysteem;
 - zorgdragen voor uitgewerkte kaders en richtlijnen voor gezamenlijke doelstellingen, monitoring, productontwikkeling, benodigde keuzes per schaalniveau, procesplanningen en ondersteuning ten aanzien van de uitvoering;
 - ontwikkelen van een gezamenlijk interbestuurlijk verhaal (communicatie) voor de samenleving over de energietransitie en ruimtelijke consequenties;
 - op nationaal niveau faciliteren en stimuleren van samenwerking, uitwisseling en confrontatie met relevante programma's, organisaties en gremia die werken aan/voor sectoren (gebouwde omgeving, landbouw en landgebruik, industrie en mobiliteit) en ketens (warmte, elektriciteit, duurzame gassen en koolstof) in het energiedomein;
 - bevorderen dat het energiesysteem zich soepel in de ruimtelijke en in de sociaal-maatschappelijke context ontwikkelt, o.a. door dialoog (als onderdeel van de bredere dialoog over het energiesysteem);
 - faciliteren en stimuleren van kennisuitwisseling op een adaptieve, lerende manier;
 - het identificeren en bespreekbaar maken van strategische belemmeringen en knelpunten in de uitvoering.

Realisatie van de afspraken

Afspraak 9: Vanaf januari 2025 starten we met de acties uit de samenwerkingsagenda

- We gaan hier direct mee aan de slag. Waar nodig maken we in juni en/of december 2025, met goedkeuring vanuit provincies, waterschappen en gemeenten, bestuurlijke afspraken over de uitwerking van een aantal afspraken.
- In de realisatie van de afspraken hanteren we de volgende uitgangspunten:
 - verdere uitwerking vindt nadrukkelijk plaats in interactie met betrokken partijen (in de uitvoering) binnen de gestelde kaders;
 - we zetten actief in op een bredere betrokkenheid van partijen door hen mee te nemen en uit te nodigen om te onderzoeken op welke wijze zij deze beweging kunnen versterken, en;
 - we maken nadrukkelijk gebruik van de uitvoeringskracht van betrokken organisaties. Dat betekent dat alle partijen capaciteit leveren voor de realisatie van deze afspraken onder onafhankelijke aansturing.
- We stellen een kwartiermaker aan om de realisatie van deze samenwerkingsafspraken aan te sturen. Deze wordt ondersteund door een (tijdelijke) projectorganisatie bestaande uit capaciteit vanuit alle partijen (ook NBNL) en externe expertise op het gebied van organisatiekunde en procesbegeleiding. Zoals beschreven wordt voor de ontwikkeling van het NP ES onder regie van de kwartiermaker een projectleider aangesteld (zie afspraak 8 en bijlage 2). Het opdrachtgeverschap voor dit geheel wordt ondergebracht bij het Energiesysteemberraad (deelnemers: huidige kwartiermakersberaad) en het directe opdrachtgeverschap namens deze partijen bij de DG Klimaat en Energie.

Afspraak	Resultaten	Oplevering	Actiehouder	Inzet en afstemming
1	Een 'foto' van de opgave, bijbehorende doelstellingen en huidige status.	Q4 2025	KGG	Interbestuurlijk
1	Provinciebeelden, transitieroutes en maximale duidelijkheid over welke energiedrager waar komt op nationaal en provinciaal en regionaal schaalniveau.	Q2 2025	KGG/IPO	Interbestuurlijk
1	Ontwikkeling duidelijke keuzeprincipes energiedragers	Q2 2025	KGG	Interbestuurlijk
2	Ontwikkeling routekaart voor het in gang zetten van een samenhangende data- en monitoringssystematiek.	Q2 2025	Kwartiermaker	Interbestuurlijk, PBL, RVO, VIVET etc.
3	Een overzicht van alle huidige bijbehorende (beleids)producten per bestuurslaag inclusief kaders, handreikingen en de benodigde doorontwikkeling.	Q2 2025	Kwartiermaker	Interbestuurlijk, uitvoeringsniveau
4	Vormgeving omgevingsrechtelijke sturing energiesysteem (o.a. energietoets).	Q2 2025 (AmvB)	KGG en VRO	Interbestuurlijk
5	• Uitwerken strategische agenda BO K&E • Rationaliseren (voor-)overleggen en (re)organiseren voorbereidingsproces (IMO/IDO, rol energiesysteemberraad en gezamenlijk secretariaat	Q2 2025	Kwartiermaker	Interbestuurlijk
5	• Organisatie en invulling Energiesysteemberraad	Q1 2025	KGG	Interbestuurlijk
6	• Ontwikkeling opdracht en functie Energieregio • Uitwerking scope en samenstelling Energyboards • Expliciteren verhouding RES-regio en Energyboard	Q2 2025	Kwartiermaker	NPRES, SPIPE, NPLW, RES Regio's, interbestuurlijk
7	Start maken met knelpunten agenderen en verdere ontwikkeling werkwijze binnen NP ES verband.	Q2 2025	Kwartiermaker	Interbestuurlijk
8	Programmaplan voor het NP ES, inclusief verkenning andere programma's en werkt toe naar start per 1 januari 2026.	Q2 2025	Projectleider NP ES	NPRES, SPIPE, NPLW, interbestuurlijk

Bijlage 1: Overzicht bestaande producten

Onderstaand overzicht is een aanzet voor stroomlijning van de huidige (grotendeels) integrale energie(visie/-programmering)producten op de verschillende schaalniveaus, inclusief doel, bijbehorend proces/cyclus, vaststelling en (ruimtelijke) borging. Let op: dit is geen definitief product, we zijn ons ervan bewust dat er dingen ontbreken in deze versie. De producten dekken niet altijd de keuzes die een Rijk, provincie of gemeente dient te maken, conform de concept IBA-afspraken. Zo mist een product voor uitvoering/doorwerking (breder dan energie-infra) van het NPE en van de provinciale energievisie (met name: de vertaling naar definitieve keuzes en uitvoering in gebieden). Ook mist het gemeentelijke warmteprogramma integraliteit (energie-breed). Met deze producten gaan we conform de samenwerkingsafspraken aan de slag.

Nationaal				
Hoofdkeuzes: waar, wanneer en voor wie (sectoren) komen welke energiedragers beschikbaar (en welke hoeveelheid)?				
Product	Doel	Proces/cyclus	Vaststelling	Borging
NPE	Visie nationaal energiesysteem	5-jaarlijkse cyclus	Kabinet (specifiek: KGG)	Ruimtelijk: nationale omgevingsvisie (NOVI) en Nota Ruimte Landelijke netbeheerders: investeringsplannen (overzicht infra-investeringen elektriciteit, gas en waterstof)
PEH	Ruimtelijke inpassing energiehoofdstructuur	4-jaarlijkse cyclus en 2-jaarlijkse evaluatie)	Kabinet (specifiek: KGG en VRO)	
nMIEK	Versnellen prioritaire energie-infraprojecten	1-jaarlijkse cyclus	KGG	
VAWOZ, PAWOZ	Realiseren grootschalige wind op zee, keuze aanlandingslocaties	Projectgestuurd in fasen	KGG	
Provinciaal				
Hoofdkeuzes: gemeente/regio-overstijgende keuzes energiesysteem, uitgewerkt in transitiepaden voor gebieden in samenhang met ruimte				
Product	Doel	Proces/cyclus	Vaststelling	Borging
Energievisie	Structurerende keuzes, voor sectoren en gebieden, uitgewerkt in transitiepaden (welke energiedrager waar en wanneer)	2-jaarlijkse cyclus integraal programmeren	GS/PS	Ruimtelijk: provinciale omgevingsvisie (POVI), ruimtelijk arrangement (provinciale invulling nationale ruimtelijke opgaven), omgevingsverordening
pMIEK	Programmeren en prioriteren regionale energie-infraprojecten, mede o.b.v. energievisie	2-jaarlijkse cyclus integraal programmeren gekoppeld aan IP-cyclus netbeheerders	GS	
Uitvoeringsagenda energyhubs	Aanjagen en prioriteren energiehub initiatieven	Stimuleringsprogramma 2024-2030 incl. tussen-tijdse evaluaties	GS	O.a. afsluiten GTO met regionale netbeheerder
Regionaal				
Hoofdkeuzes (geen besluitvorming!): zoekgebieden duurzame opwek, regionale structuur warmte i.s.m. ruimte (Beweging: keuzes voor integrale, regionale energiesysteem die boven-gemeentelijke afstemming vereisen)				
Product	Doel	Proces/cyclus	Vaststelling	Borging
RES	Realiseren grootschalige zon-op-	2-jaarlijkse cyclus RES voortgangsdokument	Provincies (PS), gemeenten (raden),	Ruimtelijk: wind in omgevingsverordening, zon in omgevingsplan

	dak en op land en wind op land		waterschappen (algemeen bestuur)	
Waterschappelijk Hoofdkeuzes aansluiting van het energiesysteem op het watersysteem: inzet van assets en terreinen voor de opwek en opslag van duurzame energie, aanpak netcongestie, slimme energiehub's en vergunningenbeleid voor inpassing van energiebronnen en -infrastructuur bij waterstaatkundige werken en terreinen.				
<i>Product</i>	<i>Doel</i>	<i>Proces/cyclus</i>	<i>Vaststelling</i>	<i>Borging</i>
Klimaat- en energievisies en/of klimaat- en energieprogramma's	Energieneutraal worden in 2025 en klimaatneutraal in 2035.	Proces wisselt per waterschap	Algemeen bestuur	Blauwe omgevingsvisie (BOVI), interne investeringsprogramma's, afspraken met netbeheerders en met warmtebedrijven
Handreikingen en beleidsregels	Zorgvuldige en verantwoorde inpassing van energiebronnen en energie-infrastructuur in het watersysteem	Proces wisselt per thema en per waterschap	Algemeen bestuur of dagelijks bestuur	Model-beleid, handreikingen, modelcontracten door Unie van Waterschappen
Gemeentelijk Hoofdkeuzes gebouwde omgeving: welke (collectieve) warme-oplossing in welke buurt en buurtprioritering (Beweging: ook meewegen van impact elektrisch laden en zon-op-dak)				
<i>Product</i>	<i>Doel</i>	<i>Proces/cyclus</i>	<i>Vaststelling</i>	<i>Borging</i>
Warmteprogramma	Aanpak aardgasvrij	Toewerkend naar vastgesteld programma 1-1-2026, actualisering in 5-jaarlijkse cyclus	Gemeenteraad	Ruimtelijk: gemeentelijke omgevingsvisie (GOVI) en omgevingsplan Regionale netbeheerder: investeringsplan en buurtaanpak

Bijlage 2: Opdracht kwartiermaker NP ES

Inleiding

Na het sluiten van het Klimaatakkoord in 2019 zijn diverse interbestuurlijke samenwerkingen, nationale programma's en ondersteuningsstructuren ingericht om afspraken verder uit te werken, de uitvoering in gang te zetten en uiteindelijk om doelstellingen te halen.

Een van de eerste interbestuurlijke programma's was het NP RES met de daarbij behorende RES-regio's. Om de verduurzaming van de gebouwde omgeving te stimuleren zijn PAW en ECW opgericht, die later zijn opgegaan in het NPLW. Maar ook op vele andere terreinen zijn er programma's en ondersteuningsstructuren ontwikkeld. Soms vanuit één organisatie, zoals: OER, VAWOZ en PVGO (met o.a. het NIP, programma hybride warmtepompen). Soms als interbestuurlijke samenwerking naar aanleiding van nieuwe ontwikkelingen zoals: lange doorlooptijden voor energie-infrastructuur en netcongestie. Denk bijvoorbeeld aan het MIEK, LAN, de werkgroep WIP en later SP IPE.

In al deze programma's is hard en goed gewerkt aan opgaven die betrekking hebben op het realiseren van een duurzame energievoorziening en een nieuw, klimaatneutraal energiesysteem in 2050, dat voor alle Nederlanders duurzaam, betaalbaar, rechtvaardig én betrouwbaar is. Daarbij is er ontzettend veel geleerd over het samenwerken in transitietijd, de stap zetten naar keuzes en uitvoering, het maken van bruikbare producten en de omgang met onzekerheid en knelpunten.

Vraagstuk

- We constateren dat de nationale ondersteuningsprogramma's en structuren allemaal bezig zijn met (een deel van) het energiesysteem, maar wel een verschillende focus, doelgroep en werkwijze kennen (die waardevol was en is). Tegelijkertijd is voor veel partijen niet altijd meer duidelijk hoe deze programma's en structuren zich tot elkaar en de uitvoeringspartijen verhouden.
- De partijen die betrokken zijn bij de interbestuurlijke samenwerkingsagenda energiesysteem hebben de behoefte geuit om de ontwikkeling van het toekomstig energiesysteem nog meer in samenhang te gaan ondersteunen. Zowel op nationaal als op decentraal niveau. Dit vraagt om een doorontwikkeling van de huidige ondersteuningsprogramma's en -structuren, zonder dat de waarde en kracht van deze programma's en structuren verloren gaat.
- Daar komt bij dat er op decentraal niveau al een soortgelijk beweging te zien is:
 - een uitbreiding van de interbestuurlijke aanpak, samenwerking en besluitvorming op provinciaal niveau en het ontstaan van Energyboards;
 - een aantal RES-regio's houdt zich nadrukkelijker bezig met het gehele energiesysteem en zorgt voor veel verbinding tussen uitvoeringspartijen;
 - op lokaal niveau komt o.a. bovengemeentelijke samenwerking over warmtenetten en de gemeentelijke uitvoering van warmteprogramma's op gang, en daarnaast beweging naar Energyhubs en het ontstaan van bovengemeentelijke gebiedsaanpakken.

Wanneer er over doorontwikkeling van bestaande ondersteuningsstructuren wordt gesproken zijn vijf zaken van groot belang:

- We beginnen niet vanaf nul. We bouwen voort op de expertise, ervaringen en lessen die de afgelopen jaren zijn opgedaan in de bestaande ondersteuningsprogramma's en -structuren. We erkennen daarin de verschillende focus, doelgroep, werkwijze en sturingsfilosofie van deze programma's en structuren.
- We gaan te allen tijde zorgvuldig om met bestaande arbeidsverhoudingen in lopende programma's en communiceren duidelijk en transparant over aanpak, betrokkenheid en doorlooptijden.
- De ondersteuningsstructuur moet aansluiten op de uitgangspunten en opgave zoals benoemd in samenwerkingsagenda.
- De ondersteuningsstructuur moet betrokken overheden beter in staat stellen om hun (regie)rol te pakken om tot concrete keuzes en realisatie van een klimaatneutraal energiesysteem te komen (alle bestuurslagen in samenhang).

- De ondersteuningsstructuur moet zowel dienstbaar zijn aan de behoeften en beweging die we op decentraal niveau zien, als zorgdragen voor een goede wisselwerking tussen sectoren, producten en partijen op landelijk niveau.

Opdracht

Het richtpunt is om vanaf 1 januari 2026 de interbestuurlijke ontwikkeling van het beoogde energiesysteem via een nieuwe ondersteuningsstructuur operationeel te hebben. We hanteren als werktitel voor deze nieuwe ondersteuningsstructuur: 'Nationaal Programma Energiesysteem (NP ES)'.

Per 1 januari 2025 starten we met de werving van de projectleider NP ES. De projectleider geven we z.s.m. de opdracht om een concrete uitwerking te maken van hoe een nationaal ondersteuningsprogramma eruit kan zien dat zo optimaal mogelijk bijdraagt aan een nieuw, klimaatneutraal energiesysteem in 2050, dat voor alle Nederlanders duurzaam, betaalbaar, rechtvaardig én betrouwbaar is.

Procesaanpak

De projectleider NP ES wordt gevraagd om een aantal processtappen gelijktijdig in gang te zetten om te komen tot een Nationaal Programma Energiesysteem dat per 1 januari 2026 actief is. In algemene zin geven we de projectleider NP ES mee dat een transitie naar een nieuwe ondersteuningsstructuur zorgvuldigheid vraagt op de inhoud, het proces en zeker richting de werknemers.

Stap 1: We vragen de projectleider NP ES om de uitwerking van een nieuwe ondersteuningsstructuur te starten met de intentie de drie interbestuurlijke programma's samen te brengen die nu al een grote en waardevolle bijdragen leveren aan de ontwikkeling van het energiesysteem, te weten: NP RES, NP LW en SP IPE. Vanuit de opgaven, zoals geformuleerd in de samenwerkingsagenda, worden de huidige programma's bekeken. De projectleider NP ES heeft daarbij expliciet oog voor de huidige focus, doelgroep, werkwijze en sturingsfilosofie van deze programma's. Om vanuit daar de krachten te bundelen, te werken aan een gezamenlijk visie en te expliciteren welke vernieuwing er aanvullend nodig is.

N.B. De huidige opdrachten van NP RES, NPLW en SP IPE blijven in werking, evenals de ondersteuning van decentrale overheden op het integraal programmeren van het energiesysteem, de RES-regio's voor de 2030-plannen en de gemeenten voor de warmteplannen, die zij bieden. Wel kunnen de opdrachtgevers in samenspraak met de projectleider NP ES met een alternatief voorstel komen.

Stap 2: Vervolgens onderzoekt de projectleider NP ES of er potentiële samenwerking mogelijk is met andere organisaties, wat de afhankelijkheden hierin zijn en hoe deze organisaties zich tot elkaar verhouden. Hierbij heeft de projectleider NP ES oog voor kansen om de ondersteuning en samenwerking efficiënter en effectiever te maken. We denken aan de volgende organisaties:

- Het ondersteuningsprogramma voor Energyhubs, het Programma Verduurzaming Bedrijventerreinen, LAN, MIEK, VAWOZ, OER, NPVI, NAL en PVGO.
- De ondersteuning die wordt geboden via de koepels van decentrale overheden en maatschappelijke organisaties t.b.v. de ontwikkeling van het energiesysteem.
- De ondersteuning vanuit RVO.

Stap 3: De projectleider NP ES moet, in lijn met de samenwerkingsagenda (afsprake 6), de behoeften van gemeenten, provincies, waterschappen ophalen via een gestructureerd en interactief proces. Het is wenselijk om hier nadrukkelijk de regio's en de energyboards in te betrekken. Daarnaast moet een goed beeld worden verkregen van de netbeheerders, woningbouwcorporaties, maatschappelijke organisaties en sectorpartijen, over wat er nodig is in de periode tot 2050 om het energiesysteem van de toekomst te ontwikkelen.

Inhoudelijke scope

Element 1: De vier ketens die in het NPE worden geduid vormen de inhoudelijke scope van het NP ES (warmteketen, elektriciteitsketen, waterstofketen en de koolstofketen). Daarnaast alle sectoren, alle schaalniveaus en de samenhang met ruimte.

Element 2: Het NP ES richt zich op het gehele energiesysteem. Daarbinnen richt het NP ES zich op de wisselwerking tussen het centrale en decentrale energiesysteem en de partijen die hierin actief zijn.

Concrete resultaten

De projectleider NP ES krijgt als opdracht om de volgende concrete resultaten op te leveren:

1. In de eerste maand van 2025 een plan van aanpak inclusief fasering en planning.
2. Vóór het zomerreces van 2025 een programmaplan voor het NP ES dat dient als inhoudelijke focus.
3. Vóór het zomerreces van 2025 een transitieplan voor het daadwerkelijk oprichten van het NP ES met daarin aandacht voor het personeel van bestaande organisaties, samenwerkingsafspraken, organisatie-inrichting, rollen en verantwoordelijkheden.

N.B. Het tweede halfjaar van 2025 wordt gebruikt voor de implementatie van A en B zodat er per 1/1 2026 een NP ES kan worden opgericht.

Functieprofiel

- Ervaring met organisatieontwikkeling: Bewezen trackrecord in het begeleiden van veranderprocessen, versterken van samenwerking en vertalen van strategie naar uitvoering.
- Verbindend en gezaghebbend: Sterk in het samenbrengen van diverse belangen, faciliteren van samenwerking en bruggen bouwen tussen beleid en praktijk.
- Brede kennis van het energiesysteem: Inzicht in technische, sociale, economische en beleidsmatige aspecten van het Nederlandse energiesysteem en de energietransitie.
- Gevoel bij uitvoeringsvraagstukken: Ervaring met operationele uitdagingen van uitvoeringsorganisaties en in staat om beleidsdoelen praktisch toepasbaar te maken.

Ondersteuning

De precieze invulling van de ondersteuning wordt nog verder uitgewerkt. Op hoofdlijnen denken we aan:

- Projectleider NP ES wordt ondersteund met 1-3 adviseurs en een secretariaat.
- Expertise op het gebied van HR en personeelszaken is in ieder geval nodig om zorgvuldig om te kunnen gaan met mensen en contracten. Mogelijk is er inzet nodig op dit gebied vanuit de werkgevers van de huidige programmaondersteuning.
- De programmadirecteuren van NP RES, NPLW en de programmamanager van SP IPE voorzien de projectleider NP ES van advies gedurende het traject.
- De projectleider NP ES gebruikt het energieberaad (huidige kwartiermakersberaad) voor interbestuurlijke advies en sturing.

Opdrachtgeverschap

- De projectleider NP ES werkt onder aansturing van de kwartiermaker van de interbestuurlijke samenwerkingsagenda (afpraak 9).
- Formeel opdrachtgeverschap voor het project wordt belegd bij een interbestuurlijk directeurenoverleg. Voor operationele zaken schakelt de projectleider NP ES met de opdrachtgevers via het MT IBA.
- Het toekomstige opdrachtgeverschap van NP ES wordt in eerste instantie gevormd door de partijen die ook nu de opdrachtgevers zijn voor NP RES, SP IPE en NPLW. We noemen dit een nieuw in te richten OGB.
- In 2025 worden de huidige programma's en ondersteuningsstructuren aangestuurd door de bestaande IMT's, OGB's en IMO tenzij anders wordt besloten.